

Marija Luīza Noša KĀ RADĪT PAMATU BRĪVAI SPĒLEI?

Kādā lekcijā es rādīju daudz attēlu ar bērniem, kuri bija dziļi iegrimuši spēlē. Šie attēli acīmredzami ļoti aizkustināja klātesošos. Bija tāds iespaids, it kā es būtu piesaukusi kādu pazudušu brīnumzemi. Atmiņas izraisīja smaidu, bet arī sāpes un šādus komentārus: „Es tikko biju vienā bērnudārzā, bet tur nebija neviena vienīga bērna, kurš šādi spēlētos...”

Šāda spēle patiesi kļūst arvien retāka parādība. Ir daudz jaunas mātes, kuras to vairs nav pārdzīvojušas. Viena man šajā sakarā teica: „Tu zini, šeit (viņa norādīja uz sirds apvidu), šeit es esmu pilnīgi tukša!” Pastāv liela nepieciešamība pēc šī iztrūkuma kompensācijas, tādēļ arvien svarīgāks uzdevums darbā ar vecākiem ir „barot” viņus ar pasakām, ļaut viņiem gleznot, spēlēt, veikt dažādus vingrinājumus pieaugušajiem utt. Viņi grib uzelpot, tikties savā starpā, tikt akceptēti, nevis pamācīti, un viņi izjūt milzīgu badu pēc dzīvas pieredzes. Ja vecāku vakari bērnudārzā griežas tikai ap organizatoriskiem jautājumiem, tad daudz iespēju tiek palaistas garām. Bērnudārzi varētu kļūt par pazaudētās spēles un darba kultūras oāzēm, kur tiktu koptas tādas vērtības kā dvēselisks siltums, tikšanās un radīšanas prieks. Šāds darbs ar vecākiem ir nepieciešams, ja mēs gribam radīt nosacījumus padziļinātai bērnu spēlei.

Ja vecākiem izdosies atkal ar entuziasmu veikt vienkāršus darbus, bērni labprāt uzturēsies viņu tuvumā. Tas rosina viņus spēlēt un viņi jūtas brīvi. Šodien šis brīnišķīgi vienkāršais princips ir liels izaicinājums vecākiem un audzinātājiem, jo diez vai kāds vairs prot to tā vienkārši. Bieži izdodas pārliecināt vecākus ar mākslinieciski amatniecisku darbu. Mums ir laba pieredze ar filcēšanu, jo te priekpilnā kopdarba atmosfērā stundām ilgi tiek velcēta un ieziepēta vilna. Arī spēļu laukuma izbūve ir pārliecināta kopdarba lauks.

Ja darbs ne vien prasa no mums pūles, bet arī sagādā prieku, tas nozīmē, ka mēs esam sataustījuši dzīvības spēku avotu un sākuši gatavot augsni, uz kuras varēs plaukt visdažādākās spēles. Lai radītu iespēju padziļinātai spēlei, mums ir jābūt nevis ar bērniem, bet gan ar viņu vidi. Tādējādi dzīve iegūst pavisam jaunu kvalitāti un ne tikai bērniem, bet arī pieaugušajiem. Spēle un darbs ir tuvi radnieki. Agrākajos laikos tas bija pats par sevi saprotams, par to liecina visdažādākie darba dziedājumi. Tikai cilvēkiem pietrūka zināšanu par brīvās spēles neaptveramo nozīmi vēlākai attīstībai un veselībai.

Kāds ļoti spilgts piemērs tam ir aizkustinošais Gotfrida Kellera stāsts par „Meretīti”. Meretīte – maigs, inteliģents bērns, kuram cilvēki ar nežēlīgu apiešanos gribēja laupīt dzīvesprieku, kļūst „dumja un mēma”. Beigās viņa atrod pasargātu vietīņu pupu dārzā.

„Šis bērns savā trulumā šķīta baudām priekšzīmīgu veselību un ir dabūjis sārtus vaigus. Tas uzturas cauru dienu pupās, kur viņu neviens neredz un citādi par viņu neliekas ne zinīs, par cik viņa nevienu nekaitina. Reiz tika atklāts, ka Meretīte ierīkojusi sev pupās mazu salonu un pieņem tur kārtīgus apmeklējumus no zemnieku bērniem, kuri sastiepa viņai augļus un citas viktualijas, kuras viņa smuki apraka un turēja krājuma... Līdzīgi arī zvirbuļus un citus putnus piesaukusi un pieradinājusi tā, ka tas pat ir stipri kaitējies pupām... Tāpat viņa ir spēlējusies ar indīgām čūskām, kuras ierāpojušas cauri dzīvzogam un pie viņas ieligzdojušās; beigās viņa tika atkal paņemta mājās un turēta iekšā.” Sārtie vaigi atkal nobālēja, un Meretīte nomira pēc pēdējā izmisīgā mēģinājuma aizbēgt pupu dārzā, kur viņa „bija urbusies zemē, it kā gribēdama ielīst tajā iekšā.”

Šis nomācošais stāsts man šķiet ļoti atbilstošs mūsu laikam. Pašlaik valda nāvīga cīņa par visdzīvāko: par bērniību un tās centrālo izpausmi – bērnu spēli! Toreiz bērniem nebija gandrīz nekā, ar ko spēlēt, bet viņu fantāzija plauka, šodien viņiem ir pārāk daudz rotālietu un plaukst vienīgi komercija. Bērni, kuri vairs nevar spēlēties, iedzen savus vecākus izmisumā, jo viņi grib tikt izklaidēti. Ir mātes, kuras ir pastāvīgi ceļā, lai piedāvātu saviem bērniem vienu izklaides programmu pēc otras, arī zem veicināšanas maskas, lai gan īstenībā viņas vienkārši nevar ciest palikt mājās ar saviem mūždien činkstošajiem, dziļi neapmierinātajiem bērniem.

Līdzīga situācija ir daudzos bērnudārzos un silitēs. Tur bērni tiek „nodarbināti” visdažādākajos veidos, tādēļ laiks patiesi brīvai spēlei sanāk par īsu, un tā tas ir pat daudzos valdorfbērnudārzos, kur nemitīgu rituālu un dažādu procedūru dēļ spēles laiks bīstami sarūk.

Šai parādībai ir sava metode. Kāda valsts bērnudārza audzinātāja nesen man stāstīja, ka jaunajām praktiķēm patīkot izstiept savas lekcijas bērniem līdz pat vienai stundai tādēļ, ka viņas baidās no brīvās spēles „haosa.” Tādēļ arī tā sauktās brīvās spēles laikā lielākā daļa bērnu sēž pie galdiņiem un kastītēm stingri ierobežotās telpas daļās, kas ir atvēlētas spēlei. Lai arī izskatās, ka bērni tur spēlējas, tā tomēr ir pseido-spēle!

Tā ir patiesi augsta māksla – radīt atmosfēru, kurā bērns justos tik labi, tik omulīgi, no visām pusēm pasargāts, ka uzdrošinātos patiesi un pilnīgi iegrimt spēlē. Tad viņš spēlē, tā teikt, iz savas sirds dziļumiem, ārkārtīgi individuāli un augstākā mērā dzīvīgi un brīvi! Pēc šādas spēles bērni ilgojas, tikai viņu dvēseles bieži vien ir tik ļoti aizkrautas ar tūkstošiem iespaidu, ka dažreiz ir nepieciešamas nedēļas vai mēneši, kamēr viņiem nepieciešamā situācija sāk darboties, kamēr sāk strāvot tas, kas ir apslēpts viņu būtnes dziļumos, bieži vien jau pavisam apslāpēts, bet kas grib tikt gaismā. Tikai spēlē bērni var satikties ar savu patieso būtību.

Bērns, kurš dziļi uzticas pieaugušajam, kas ir viņa tuvumā, ik pa laikam sāk spēles tēlos stāstīt pat to, kas viņam ir uz sirds. Spēle norit tajā pašā sfērā, no kuras ceļas pasakas un sapņi. Lai saprastu šo bērnu spēles valodu, pieaugušajam ir jājūtas šajā pasaulē kā mājās.

Tā bērns varbūt izjūt sevi kā aklu kaķēnu, kas kļīst apkārt un meklē māti vai „sasalst” par ledus figūru un viņš ir jānes „siltajā zemē”. Vai mums izdosies atkausēt viņa dvēseli, un kā?

Kad spēle rit brīvi, neregamentēti, bērns var nonākt kontaktā ar savu dziļāko būtību. Bērns pats zina ceļu caur spēli pie savas veselības. Smagos gadījumos viņam ir vajadzīgs blakus tikai saprotošs pieaugušais, kurš apliecina nesatricināmu uzticēšanos viņam. Es aprūpēju bērnus, kuri gadiem ilgi reizi nedēļā parādās pie manis mājās vai bērnudārzā, lai veselīgi spēlētos. Saslimstot viņi paši ir meklējuši un atraduši sev nepieciešamo terapiju.

Spēle nav tikai skaista un jautra nodarbošanās, brīžiem tā ir arī eksistenciāla lieta, tajā mēdz būt runa par pēdējiem jautājumiem, par ļauno pasaulē, par dzīvību un nāvi. Tādēļ darbs ar bērniem nekad nevar būt peļņas darbs (*job*). Tas pieprasa no mums atdoties tam pilnīgi un pavisam un būtībā nav apmaksājams. Jo mazāki bērni, jo augstākas prasības. Te ir nepieciešams pilnīgi mainīt domāšanas veidu, arī attiecībā uz mazo bērnu audzinātāju izglītības programmām.

Kā lai audzinātājas tiek pie nepieciešamās tempa palēnināšanas, pateicoties kam tikai kļūst iespējama šāda dziedinoša spēle? Vai pedagoģiskās mācību iestādēs ar obligātiem priekšmetiem un atzīmēm ir iemācāma iejūtības spēja un mīlestība?

Mēs arvien mazāk varam atļauties izglītēt audzinātājas un audzinātājus, kuri nespēj nodrošināt bērniem brīvo spēli. Arvien lielāka spēles bada sekas vairs nav apmaksājamas. Es domāju, ka depresīvās saslimšanas un agresija epidēmiski pieaugs. Bērni būs apslāpēti – gan patīkamie, gan sāpīgie – pārdzīvojumi parādās vēlākajā dzīvē kā ķermeniski vai dvēseliski defekti.

Brīvā spēle ir visaptverošākā terapija. Ja mēs izdarīsim visu, lai padarītu to iespējamu, tas piešķirs mūsu visu dzīvei citu, nesalīdzināmi augstāku kvalitāti.